

Секція 2. Формування особистості сучасного фахівця з економіки засобами гуманітарних наук

УДК:159.923-053.6:314.743

Асєєва Юлія Олександрівна
д. психол. н., доцент, завідувачка кафедри
мовної та психолого-педагогічної підготовки,
Одеський національний економічний університет (Україна)
Грігор Каріна Олегівна
студентка 4 курсу центру заочної
та вечірньої форми навчання, спеціальність «Психологія»,
Одеський національний економічний університет (Україна)

**АЛГОРИТМИ ПОКРАЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ
ПІД ЧАС ВИМУШЕНОЇ ЕМІГРАЦІЇ**

JEL classification: I120; I310

За статистичними даними ДПСУ, впродовж періоду з 24 лютого по 3 червня 2022 року з України емігрувало понад 5,2 млн. осіб, переважна більшість яких становлять жінки та їх діти. За інформацією Агентства ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 9 червня 2022 року в країнах Європи знаходиться понад 4,9 млн. осіб, що були змушені покинути країну через війну [1, с. 10].

Вплив глобальних подій, таких як конфлікти, війни, природні лиха тощо, призводять до зростання кількості вимушених еміграційних рухів. Однією з найбільш уразливих груп серед переселенців є підлітки. Процес вимушеної еміграції може вразити психологічне здоров'я, викликати стресові ситуації та призвести до складнощів у їхній адаптації в новому соціокультурному середовищі. У підлітків, які були вимушено переселені, можуть виникати психологічні проблеми, такі як порушення психоемоційного стану здоров'я, труднощі у спілкуванні та взаємодії, а також проблеми в сімейних відносинах та соціалізації.

Структуру, принципи та типи адаптації було розглянуто у працях К. А. Абульханової-Славської, В. С. Агєєва, Г. Г. Андрєєвої, В. Г. Асєєва, А. А. Бодальова, А. В. Брушлинського, А. А. Деркача, І. Б. Дерманової, А. І. Донцова, А. Л. Журавльова, В. В. Століна, М. А. Шабанової та ін. Дослідженнями проблеми адаптації особистості до нових умов середовища займалися Ф. Б. Березін, Л. Г. Дикий, Н. М. Мельникова, А. А. Налчаджан та ін.

Психологічна адаптація тлумачиться як процес пристосування організму, особистості до зміни оточуючих умов життя та діяльності шляхом фізіологічних, психічних і соціальних реакцій для забезпечення нормального функціонування у нових умовах [1, с. 11]. Це поняття також використовується в теорії інтелектуального розвитку, розробленій М. Й. Боришевським, яка розглядає адаптацію як єдність процесів акомодатії та асиміляції, спрямованих на взаємодію індивіда і його оточення.

Позитивні аспекти психологічної адаптації передбачають здатність розвиватися та розширювати свої можливості через новий досвід. Негативними аспектами є відчуття стресу, невпевненості та втрати стабільності під час періоду адаптації. Таким чином, психологічна адаптація є важливим процесом для того, щоб успішно функціонувати в нових умовах і отримувати задоволення від життя [2, с. 48].

Тривалість періоду психологічної адаптації може відрізнятися залежно від індивідуальних характеристик особистості, таких як вік, стать, соціальний статус, а також може бути зумовлена зовнішніми факторами, такими як культурні та соціальні норми, економічний стан, політична ситуація та інші чинники [4, с. 45]. Кожна людина має власні потреби, ресурси та шляхи реагування на нові умови, тому важливо надавати час і простір для того, щоб вона змогла знайти ті стратегії, які найбільш підходять.

Зрозуміння складних механізмів психологічної адаптації відкриває шляхи до розробки більш ефективних стратегій психологічної підтримки та інтервенцій як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. Підлітки, які змушені мігрувати через війну, потребують особливої уваги та підтримки.

Поняття «адаптація» пов'язують з кібернетичними категоріями саморегуляції та управління, де адаптація розглядається як негативний зворотний зв'язок у цілісних системах. У підлітковому віці

спостерігається збільшена емоційна чутливість та схильність до емоційних вибухів. Важливо пам'ятати, що підлітки можуть переживати стресові ситуації більш гостро, оскільки їхні механізми саморегуляції ще не повністю сформовані. Розвиток стратегій саморегуляції та розробка навичок копію допоможе підліткам навчитися ефективно керувати стресом та відчуттями, щоб вони могли успішно адаптуватися до нових умов і викликів. Важливо підтримувати їх у цьому процесі і надавати необхідну допомогу та ресурси.

Демократичний підхід у вирішенні власних проблем підлітка надасть змогу відчути себе важливим та залученим, адже це допоможе подолати відчуття невпевненості та невизначеності, що часто виникають в умовах еміграції. Необхідно надавати можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхнього життя. Це може бути присутність при сімейних обговореннях, прийнятті рішень щодо освіти, сім'ї, побуту, роботи, а також участі у громадських заходах та активностях.

Важливо надавати можливість для самовираження та творчості [2, с. 119]. Це може бути через участь у художніх групах, музичних заходах або літературних колективах. Збереження можливостей для творчого виразу допоможе підліткам знайти своє покликання, відчути себе задоволеними та здатними до самовираження.

У цьому віці також можуть виникати питання щодо майбутньої кар'єри, навчання чи професійного самовизначення. Підлітки починають замислюватися про свої цілі та мрії і шукати шляхи до їх реалізації. Підтримка їхніх інтересів та мрій, а також створення умов для здобуття нових знань та навичок допоможе їм знайти своє місце у світі та досягти успіху в майбутньому [3, с. 43]. Важливо надавати підтримку в здійсненні навчання та освіти в новій країні.

Відчуття невизначеності щодо майбутнього та залежності від ситуації можуть ускладнити процес адаптації, тому подальшим кроком має бути розробка плану на майбутнє разом з підлітком. Це може включати обговорення їхніх цілей, мрій та планів щодо освіти, кар'єри та особистого розвитку. Важливо допомагати їм реалізовувати ці плани, надаючи необхідну підтримку та ресурси.

Під час дослідження проблеми адаптації вчені звертають увагу на можливість розглядати це поняття не лише як психологічну систему, але й соціальну. Тому надання можливостей для соціальної інтеграції є також важливим аспектом. Це може включати участь у мовних курсах, спортивних або художніх групах, де вони зможуть знайти нових друзів та розвиватися поза шкільним або домашнім середовищем. Забезпечення стабільності та прогнозованості в їхньому оточенні допоможе зменшити ризик стресу та тривожності.

Адаптацію можна визначити як процес встановлення оптимальної відповідності між особистістю та навколишнім середовищем під час виконання активностей, характерних для людини. Стимулювання позитивних звичок та здорового способу життя, можуть включати регулярну фізичну активність, здорове харчування та достатній відпочинок [4, с. 23]. Розвиток таких здорових звичок допоможе підліткам відчувати себе краще фізично та емоційно.

Соціальна адаптація забезпечує мікросоціальну взаємодію, формування адекватних міжособистісних стосунків та оптимальних дій для досягнення цілей [3, с. 40]. Тому важливо підтримувати розвиток соціальних навичок у підлітків. Цьому може сприяти участь у групових активностях, проєктах або волонтерській діяльності. Взаємодія з різними людьми та спілкування в групових колективах сприяє розвитку навичок спілкування та сприйняття різноманітності середовища.

Слід пам'ятати про важливість дотримання регулярного спілкування з фахівцями з психології чи консультантами, які мають досвід у супроводі емігрантів. Вони можуть надати цінні поради та інструменти для підтримки психологічного благополуччя підлітків у цьому важкому періоді їхнього життя.

Отже, успішна адаптація допомагає зберегти психічне та емоційне здоров'я, підвищує самооцінку та забезпечує гармонійні відносини з навколишнім середовищем, тому рекомендується розробка та впровадження програм психологічної підтримки для підлітків у ситуації вимушеної еміграції, а також залучення родини та шкільного колективу до процесу адаптації. Важливо акцентувати увагу на індивідуальних потребах та ресурсах кожного підлітка для підтримки його успішної адаптації.

Література

1. Алексєнко А. В. Незвичні умови існування вимушених емігрантів як фактор екстремального впливу на психіку особистості. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків, 2022. С. 10–13.

2. Алексєєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Бибик Д. Д. *Вимушені переселенці : соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки* : монографія / за ред. Т. Ф. Алексєєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с.

3. Калашник І. В., Фомич М. В. Особливості прояву дезадаптації емігрантів та можливості її упередження. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 5 (69). С. 39–46. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-69-5-39-46>.

4. *Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України* : посіб. для практиків соціальної сфери / Л. А. Мельник та ін.; за ред. Л. С. Волинець. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. 72 с.

УДК 81 : 81'373

Гейна Оксана Володимирівна

*к. філол. н., доцентка кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

МОДЕЛЮВАННЯ ПОНЯТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРМІНІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

JEL classification: Y800

Під час аналізу особливостей структури та семантичної еволюції окремих елементів лінгвістичної терміносистеми необхідно зважати на терміносистему як відображення у мові складної за своєю структурою теорії метамови [1]. Терміносистема є частиною системи мови. Терміни – лексичні одиниці, що мають у своїй семантичній структурі особливості та можуть бути пояснені за допомогою лінгвістичних методів. Необхідність застосування термінознавчих методів пов'язана зі специфікою терміносистеми як цілісності, що функціонує за законами невластивими лексиці та як комплекс елементів, що мають характеристики невластиві лексиці загальноживаної мови.

У термінології виділяють такі види термінів:

Синхронічна лінгвістика – метод компонентного аналізу, що дозволяє проаналізувати особливості семантики елементів термінологічної системи та лінгвістичних теорій. Завдяки цьому методу відбувається розгляд структури семантичного значення терміну та розклад його на складові компоненти (семи). У сучасній лінгвістиці терміносистеми розглядають як моделі наукової теорії, тобто у термінах на когнітивному рівні розглядається інформація про наукову діяльність людини.

Синхронічна логіка. Це положення підкреслює необхідність звертання до методів логіки, а саме, до логіко-когнітивного методу, що дозволяє відобразити зв'язки між процесом осмислення та об'єктом, що вивчається, вираженням даного осмислення у мові за допомогою терміну. Як зазначає Л. Томіленко, інформацію про певну наукову картину, що є у терміні, можна схематично відобразити у вигляді фрейма. Якщо розглядати з точки зору когнітивного підходу терміносистему як цілісність, то фреймовий аналіз дозволяє збудувати її «концептуальну модель» [2].

Синхронічне термінознавство. Текстологічний метод допомагає з точністю встановити те поняття, яке визначає конкретний експонент, а також сформулювати вичерпне визначення терміну в тому вигляді, в якому воно розуміється автором.

Важливість діяхронічного підходу у вивченні терміносистем з'ясовується науковими знаннями, що постійно еволюціонують та, як наслідок, змінюються і моделі теорій – терміносистеми.

Діяхронічна лінгвістика. Опис змін лінгвістичної системи передбачає вихід на три основних типи семантичної еволюції термінів: розширення, звуження та здвиг значення.

Діяхронічне терміноведення. Значна частина методологічної бази сучасного термінознавства склалася на основі методів лінгвістики та логіко-філософських наук. Проаналізуємо надані термінознавчі методи опису терміносистеми у діяхронії та запропонуємо метод, що охопив усі аспекти терміносистеми в її розвитку. Даний метод передбачає чотири етапи опису терміносистеми: встановлення умов та часу появи, визначення їх джерел, розгляд засобів виникнення термінів, опис семантичних та функціональних перетворень.

Результати даного дослідження демонструють наявність у сучасній науці про мову декількох підходів до вивчення системи лінгвістичних термінів та їх еволюції. Але саме комплекс методів синхронно-діяхронічного підходу дозволяє досліджувати форму терміносистеми, її понятійно-